

පශ්චාත් නූතනවාදයේ මූලික විවාදය මාක්ස්වාදය සමගයි
මහාචාර්ය මැනෝජර් පාණ්ඩේස්

සිංහල පරිවර්තනය: උපුල් රංජිත් හේවාචිතානගමගේ
හින්දී අධ්‍යයනාංශය, කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලය

භාවිත ශබ්ද සංකේත: සකස්කළ උච්චාරණය = ((මේ, සාචා)

මී (aw) උච්චාරණය = _ (මීර්, වෝබේ)

Abstract

This discussion deals with the impact of Post Modernism on Hindi literature. Professor Devendra Chaube (Centre of Indian Languages, Jawaharlal Nehru University, New Delhi) interviews Professor Manoj Pandey on the subject, and it was published in the monthly Hindi literary magazine 'Aajkal' (2006) in India. Professor Pandey is a renowned critic in the field of Modern Hindi Literature, who pioneered the fields of Marxist criticism and creative writing in Hindi literature. He authored several books on Hindi literary criticism. He retired from his academic life as a Senior Professor of the Centre of Indian Languages, Jawaharlal Nehru University, New Delhi, India.

බිහාරයේ ගෝපාල්ගංජ් දිස්ත්‍රික්කයේ ගම්මානයකදී 1941 සැප්තැම්බර් 23 දින උපත ලැබූ මහාචාර්ය මැනෝජර් පාණ්ඩේස් නවදිල්ලියේ පිහිටි ජවාහර්ලාල් නේහරු විශ්වවිද්‍යාලයේ භාරතීය භාෂා අධ්‍යයනාංශයේ ජ්‍යෙෂ්ඨ මහාචාර්යවරයා ලෙස සේවය කළේය. ඔහු නූතන හින්දී සාහිත්‍ය විචාරකයන් අතර ඉහළින්ම පිළිගැනීමට ලක් වූවෙකු වන අතර, අද්‍යතන හින්දී සාහිත්‍ය විචාර ක්ෂේත්‍රයේ මාක්ස්වාදී විචාරය සහ නිමාණාත්මක ලේඛනය සම්බන්ධයෙන් නව මංපෙත් විවර කර දුන් සාහිත්‍යධරයෙකු ලෙස ද පිළිගැනෙයි. 'භක්ති ආන්දෝලන තථා සුර්දාස් කා කාව්‍ය', 'ශබ්ද මීර් කර්ම', 'සාහිත්‍ය මීර් ඉතිහාස් කී දෘෂ්ටි', 'සාහිත්‍ය කේ සමාජශාස්ත්‍ර කී භූමිකා', 'අනන්‍ය සාචා' ආදී කෘති ඔහු විසින් විරචිත වඩාත් කතාබහට ලක් වූ කෘතීන්ය.

'ආජ්කල්' හින්දී සාහිත්‍ය සහ සංස්කෘතික මාසිකය, 2006 සැප්තැම්බර් කලාපයෙහි පළ කෙරුණු, හින්දී සාහිත්‍ය විචාරකයකු සහ ප්‍රබන්ධකතා රචකයකුද වන ජවාහර්ලාල් නේහරු විශ්වවිද්‍යාලයේ භාරතීය භාෂා අධ්‍යයනාංශයේ මහාචාර්ය දේවේන්ද්‍ර වෝබේ විසින් සමකාලීන සාහිත්‍ය විචාර ධාරාවන් පිළිබඳව මහාචාර්ය පාණ්ඩේස් සමඟ පවත්වන ලද මෙම සම්මුඛ සාකච්ඡාව සිංහලට පරිවර්තනය කළේ කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලයේ හින්දී අධ්‍යයනාංශයේ අංශාධිපති මහාචාර්ය උපුල් රංජිත් හේවාචිතානගමගේ.

මහාචාර්ය දේවේන්ද්‍ර වෝබේ: මං හිතන්නේ මහාචාර්යතුමනි අපි අපේ කතාබහ ඩෙරිඩාගෙන් පටන් ගත්තොත් හොඳයි. ඔහු පවසන ආකාරයට "ඉතිහාසය ලියූ දෙයකි. එහි කිසිදු නිශ්චිත අර්ථයක් නැත්තේය." ඩෙරිඩාගේ මේ ප්‍රකාශයත් සමඟ 'පශ්චාත් නූතනවාදය' යන්න ඔබ විග්‍රහ කරන්නේ කුමන ආකාරයටද?

මහාචාර්ය පාණ්ඩේස්: ඩෙරිඩා පශ්චාත් නූතනවාදය පිළිගන්න කෙනෙක් නෙමෙයි. ඒ එක්කම 'පශ්චාත් නූතනවාදය' කියන එකෙක් කිසිදු නිශ්චිත අර්ථයක් දකින්නට නැහැ. පශ්චාත් නූතනවාදී විචාරකයන් යැයි කියන බොහෝ අය පිළිගන්න කාරණයක් වන්නේ තමන් පශ්චාත් නූතනවාදීන් නොවන බවයි. එම නිසා ඩෙරිඩාගේ මේ ප්‍රකාශය පශ්චාත් නූතනවාදී අදහසක් ලෙස පිළිගන්නට අමාරුයි. මේ ප්‍රකාශය පිළිබඳව වෙනම පැහැදිලි කිරීමක් කළහොත් එය තේරුම් ගන්නට හැකි වේවි.

ඩෙරිඩා තමන්ගේ ප්‍රකාශයට අනුව වැඩිපුරම වැදගත්කමක් දී තිබෙන්නේ අනිශ්චිතතාවටයි. 'පාය' හෙවත් 'ලියන දෙය/නිර්මාණ කෘතිය' (text) යන්න පිළිබඳව නිශ්චිත අර්ථයක් නැත. මෙය ඔබගේ ප්‍රශ්නය හා බැඳී තිබෙන්නක්. මේ ආකාරයට පශ්චාත් නූතනවාදය හා සම්බන්ධව ස්ථාපනය කොට ඇති මතවාදයන්හිත් කිසිදු නිශ්චිත අර්ථයක් ගැබ් වී නැත යන්න පැහැදිලිව ප්‍රකාශ කළ හැකියි. පශ්චාත් නූතනවාදය සම්බන්ධයෙන් විවිධ පැහැදිලි කිරීම් දකින්නට ලැබෙනවා. මා දන්නේ නැහැ මෙය අතිශයෝක්තියක්ද කියලා, ඒත් පශ්චාත් නූතනවාදය සම්බන්ධයෙන් කතා කරන පිරිස කොතෙක්ද, ඒ හා සමානවම අදහස්ද අසන්නට ලැබෙනවා. ඩෙරිඩාගේ ප්‍රකාශය සන්දර්භ කිහිපයක් තුළ තේරුම් ගැනීම අවශ්‍යයි.

‘පාඨ’ යන්නෙන් අපි අදහස් කරන්නේ ලිඛිත පාඨ හෙවත් ලියන දේවල්/නිර්මාණ (texts). පුරාණයේ ලියැවුණු දෑ සම්බන්ධයෙන් නව ව්‍යාධ්‍යාවන් ඉදිරිපත් කරමින් නව දාර්ශනික දෘෂ්ටියක විකාසනය සිදු වුණා. දර්ශනය විෂයෙහි මෙය අපි හඳුනා ගන්නේ බොහෝ කාලයක් පුරා හැඳී වැඩුණු සම්ප්‍රදායක් හැටියටයි. මගේ අදහසේ හැටියට ඩෙරිඩාගේ මේ ප්‍රකාශයෙහි මූලිකවම දර්ශනය හා සම්බන්ධ මෙම සම්ප්‍රදාය ඇතුළත් වී තිබෙනවා. ‘පාඨ’ යන්නෙහි අනෙක් ස්වරූපය සාහිත්‍ය කෘතියක දැක්වීමට ලැබෙනවා.

පශ්චාත් නූතනවාදයෙහි ලේඛකයාට වැදගත්කමක් දෙන්නේ නැහැ. විචාරකයන් දෙපලක් වන රෝලන්ඩ් බාක් සහ ෆ්‍රැන්කෝ පවසන්නේ ලේඛකයාට වැදගත්කමක් දීම අනවශ්‍ය බවත්, වැදගත් වන්නේ ඔහු විසින් ලියන ලද දෙය බවයි. රෝලන්ඩ් බාක් පවසන ආකාරයට ‘ලේඛකයාගේ මරණයේ වටිනාකම මත ඔහු ලියූ දෑ සහ පාඨකයා පිළිබඳ වැදගත්කම ස්ථාපිත වෙනවා.’ ලියන ලද දෙය සහ පාඨකයා අතර ඇති සම්බන්ධය පමණක් විචාරයේ ප්‍රධාන කේන්ද්‍රස්ථානය වන අතර, ලේඛකයා සහ ලියූ දෙය අතර ඇති සම්බන්ධයට තැනක් හිමිවන්නේ නැහැ. මෙවැනි තත්ත්වයක් යටතේ පාඨකයා නිරන්තරව වෙනස් වෙනවා. හැම යුගයකම නව පාඨකයා පැරණි රචනාවන් ගැන නව අර්ථකථන සපයනවා. එම නිසා ඩෙරිඩාගේ මේ ප්‍රකාශය හා සම්බන්ධ එක් සාධකයක් නම් සාහිත්‍යයක රචනාවල අර්ථය සම්බන්ධයෙන් වන විවිධත්වයයි.

ඩෙරිඩාගේ මතයට අනුව සියල්ලම ‘සංසිද්ධීන්’ හැටියට සැලකීම අපට බරපතල අපහසුවක් ඇති කරන්නක්. ඔහු කියන ආකාරයට ‘Nothing is outside text or beyond text’. මේ කියන ආකාරයට ලෝකයේ සිදු වන සෑම සිදු වීමක්ම, ඇති වන තත්ත්වයක්ම, මේ සියල්ලම ‘පාඨ’ (texts) හැටියට සැලකෙන්නේ. මෙන්න මෙතැන් පටන් තමයි ‘භයානක අර්ථ විපර්යාසය’ සිදු වන්නට පටන් ගන්නේ. ඔහු කියන ආකාරයට අපිට පිළිගන්නට සිද්ධ වෙනවා, ඉරාකයේ අමෙරිකානු ආක්‍රමණය යන සිද්ධිය ‘එක පාඨයක්’ ලෙස ගතහොත්, එහි එක් අර්ථයක් ජනාධිපති ජෝර්ජ් බුෂ් ඉදිරිපත් කරනවා, අනෙක් අර්ථය ඉදිරිපත් කරන්නේ ඉරාක ජනතාව. ඉතිහාසය නමැති ක්‍රියාදාමය තුළ මේ මත දෙක අතර සටන්කරා පවතිනවා. ප්‍රශ්නයක් පැන නගින්නේ මේ මත දෙකටම පිටින් සිටින කිසියම් පුද්ගලයෙකුට මේ මත දෙකින් එකක් පිළිගැනීමට සිදු වන විටයි. මක්නිසාද යත්, මේ ‘සිදු වීම’ නමැති පාඨයෙහි අර්ථ දෙකක් ඇති බව කීම පමණක් ප්‍රමාණවත් වෙන්නේ නැති නිසා. ඒ එක්කම අර්ථ දෙකක් ඇති බව කීමෙහිත් කිසිදු අර්ථයක් නැති නිසා. පිටින් සිටින පුද්ගලයාට කියන්නට සිදු වෙනවා ඔහු තේරුම් ගන්නා නිවැරදි අර්ථය කුමක්ද කියලා. එම නිසා ඩෙරිඩාගේ මේ ප්‍රකාශයෙහි අර්ථය පිළිබඳ අවිනිශ්චිතතාවක් ඇති අතර, විචාරකයාගේ සදාචාරවත් භාවය පිළිබඳ අවිනිශ්චිතතාවක් දැක්වීමට ලැබෙනවා. මෙවැනි තත්ත්වයක් යටතේ ‘අර්ථය’, ‘අනර්ථය’ බවට පත් වෙනවා.

ඉන්දියාවේ උත්තර ප්‍රදේශ් ප්‍රාන්තයේ අයෝධ්‍යා නගරයේ පිහිටි ‘බාබර් මුස්ලිම් පල්ලිය’ විනාශ කිරීම එක් ‘සිදු වීමක්’ නැතහොත් ‘පාඨයක්’ ලෙස ගතහොත්, හින්දුවාදීන් එහි දැක්වෙන ‘එක් අර්ථයක්’, මුස්ලිම්වරු දැක්වෙන ‘තවත් අර්ථයක්’. ‘කුන්වැනි අර්ථයක්’ දැක්වන රටේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය බලාපොරොත්තු වන ජනතාව. මේ ‘අර්ථ කුන්ම’ නිවැරදියි. කිසිවක් කිව යුතුම නැති වුණත්, තමතමන්ගේ සදාචාරාත්මක වගකීමෙන් තමන් මිදිය යුතු වෙනවා. ඒ නිසා ඩෙරිඩාගේ ප්‍රකාශයෙහි ලිස්සනසුලු ගතිය අධිකයි. එවැනි රුචි සහිත වාක්‍යයන් (idiomatic sentences) නිසා මෙවැනි අනතුරුදායක තත්ත්වයන් ඇති වීම සිදු වෙනවා.

මහාචාර්ය දේවේන්ද්‍ර චෝබේ: අද්‍යතන භාරතයේ විවිධ විචාර ධාරාවන් කේන්ද්‍ර කොට ගනිමින් විවිධ වාද-විවාද දැක්වීමට ලැබෙනවා. ඒවා අතර පශ්චාත් නූතනවාදය හා සම්බන්ධ විවාදයන් ඔබ දැක්වෙන කොහොමද?

මහාචාර්ය පාණ්ඩේ: මා දන්නා තරමට සෑම ඉන්දියානු භාෂාවකම පශ්චාත් නූතනවාදය සම්බන්ධයෙන් සාකච්ඡා සිදු කෙරෙනවා, වාද--විවාද සිදු කෙරෙනවා. අපි ඒ සියලු දේ ගැන දන්නේ නැහැ. ඔබ දන්නේ නැහැ. ඒත් හින්දී හා ඉංග්‍රීසි යන භාෂා දෙකෙහි සිදු වන වාද--විවාද අපි දන්නවා. ඉංග්‍රීසි බසින් කෙරෙන පශ්චාත් නූතනවාදය හා සම්බන්ධ විවාදයන්, බටහිර රටවල සිදු කෙරෙන පශ්චාත් නූතනවාදී විවාදවලට තවත් විස්තරාත්මක තත්ත්වයක් විතරයි. මම එහෙම කියන්නේ, පශ්චාත් නූතනවාදය සම්බන්ධයෙන් කිසියම් අලුත් දෙයක් කියන--කරන ඉන්දියාවේ කිසිම ඉංග්‍රීසි ලේඛකයෙකුගේ පොතක් දැක්වීමට ලැබේ නැහැ. හින්දී බසින් සිදු කෙරෙන පශ්චාත් නූතනවාදය හා සම්බන්ධ විවාදවල තත්ත්වය ඉතාම පහත් මට්ටමකයි තියෙන්නේ.

හින්දියෙහි පශ්චාත් නූතනවාදය ගැන කිසිදු ගැඹුරු විචාරයක් සිදු වෙලාම නැහැ. මට පෙනෙන ආකාරයට පශ්චාත් නූතනවාදය ගැන හින්දියෙන් යමක් ලියැවුණාද, ඒ සියල්ල ඉංග්‍රීසි බසින් පශ්චාත් නූතනවාදය ගැන පළ වූ දේවල් නැවත ඉදිරිපත් කිරීමක් විතරයි. හින්දී විචාරකයකු වන සුධීශ් පවෝරී පශ්චාත් නූතනවාදය ගැන ලියන කෙනෙක්. ඒත් ඔහු පශ්චාත් නූතනවාදය ගැන ලියන්නේ 'පශ්චාත් නූතනවාදී භාෂාවෙන්මයි.' ඒ නිසා ඔහු ලියන ලිපිවලින් පශ්චාත් නූතනවාදය පිළිබඳ කිසියම් වික්‍රමයක් පාඨයකයන් ඉදිරියේ තැබුණත්, එය පැහැදිලි තත්ත්වයක ඇති වික්‍රමයක් නොවෙයි. විවාදය ගැන කියනවා නම් පැහැදිලිවම කිව යුතුයි, පශ්චාත් නූතනවාදයට පදනම් වන මූලික විවාදය ඇත්තේ මාක්ස්වාදය සමගයි.

ඉන්දියානු මාක්ස්වාදීන් පශ්චාත් නූතනවාදය මතු කරන ප්‍රශ්නවලට සාර්ථක පිළිතුරු දුන්නාය කියා මම විශ්වාස කරන්නේ නැහැ. මා දන්නා තරමට මහාචාර්ය රණ්ඩීර් සිංහ් සහ ඒජාජ් මැහ්මුද් යන දෙදෙනා පමණක් පශ්චාත් නූතනවාදය සම්බන්ධයෙන් ගැඹුරින් විවාදයක් කිරීමට උත්සාහයක් ගත්තා. ඒ නිසා මා කියන්නේ, පශ්චාත් නූතනවාදය නියමාකාරයෙන් තේරුම් ගැනීමට හා තේරුම් කර දීමේ අවශ්‍යතාව හින්දී ලේඛකයන් භාර ගත යුතු වගකීමක් ලෙස තිබෙන බවයි. විචාරය සහ විවේචනය යන සන්දර්භයන්හිදී ඉහත අදහසට වැදගත්කමක් දිය යුත්තේ මෙසේය. කිසියම් මතවාදයක් වැරදි බව තමාට වැටහුණත්, එය පිළි නොගෙන සිටිනවාට වඩා කළ යුතු වැදගත් කාර්යය වන්නේ, එම මතවාදය බොරු කිරීමයි, ප්‍රසස්ත බව පෙන්වා දීමයි. යමක් පිළිනොගෙන සිටීම තුළ බුද්ධිමය ප්‍රයත්නයක් දකින්න ලැබෙන්න නැහැ. ඒත් එම මතවාදය බොරු කිරීම තුළ බුද්ධිමය උත්තේජනයක්, ප්‍රයත්නයක් අවශ්‍යයෙන්ම දකින්නට ලැබෙනව. ඒ නිසා හින්දියෙහි මාක්ස්වාදී ලේඛකයන් පශ්චාත් නූතනවාදය පිළිනොගෙන සිටීමට බොහෝ වැඩ කටයුතු කළත්, එය බොරුවකැයි ඔප්පු කිරීමට ඔවුන් කර ඇත්තේ ඉතාමත් අල්ප වැඩ කොටසක්.

මහාචාර්ය දේවේන්ද්‍ර චෝබේ: පශ්චාත් නූතනවාදය තහවුරු කරන්නට ඉදිරිපත් කරන තර්ක තමයි, එයින් ස්ථානීය ස්වායත්තතාව හෙවත් ස්ථානීය නිදහස හා විකේන්ද්‍රීකරණය පිළිබඳ පසුබිම ශක්තිසම්පන්න වුණා යැයි කීම. ඒ එක්ක ම පශ්චාත් යටත්විජිතවාදී සාහිත්‍යය, තෙවන ලෝකයේ සාහිත්‍යය, කාන්තාව හා කලා සාහිත්‍යය, දලින් හෙවත් පීඩිත සාහිත්‍යය ආදී විෂයයන් මධ්‍යගත තත්ත්වයකට පැමිණියා යැයි කීම ආදිය. ඔබතුමා මේ තර්කවලට කොතෙක් දුරට එකඟ වෙන්නවාද?

මහාචාර්ය පාණ්ඩේ: ඔබ කියන ප්‍රධාන ගැටලු තුනක් හින්දියෙහි වගේම ලෝක සාහිත්‍යයෙහිත් සාකච්ඡා වෙමින් පැවැතුණා පශ්චාත් නූතනවාදය පැමිණෙන්නට බොහෝ කාලයකට පෙර සිටම. කාන්තා ස්වාධීනත්වය හා පරාධීනත්වය පිළිබඳ විවාදය, ඉන්දියානු සමාජ සන්දර්භයෙහි දලින්වරු හෙවත් පීඩිත කුලභීතයන්ගේ ස්වාධීනත්වය හා පරාධීනත්වය පිළිබඳ විවාදය නැතහොත් ඒ හා බැඳුණු පීඩිත සාහිත්‍යය පිළිබඳ ප්‍රශ්නය, ඒ සමගම සමාජයේ කේන්ද්‍රගත පුද්ගලයන්ට එරෙහි සමාජාන්තික පුද්ගලයන්ගේ අරගලය ආදී සියල්ල පශ්චාත් නූතනවාදය එන්නට බොහෝ කලකට පෙර සිටම තිබුණු විවාදයන්.

පශ්චාත් නූතනවාදය කියන්නේ නිකම්ම නිකම් වචනයක් නෙවෙයි. විචාර සම්ප්‍රදායක් ලෙස එහි ඉතිහාසය දෙස බැලුවහොත් එහි ආරම්භය සිදු වූ බව පෙනෙන්නේ 1980 ආසන්නයේදී. ඊට විකකට කලින් ෆුකෝ මෙයට එකතු කොට බැලුවහොත් මෙහි ඉතිහාසය 70 දශකය දක්වා දිවෙනව. අනෙක් අතට හැමෝම දන්න කාරණයක් තමයි පශ්චාත් නූතනවාදය විචාර ධාරාවක් ලෙස ස්ථාපිත කරන්නට ප්‍රසිද්ධ ප්‍රංශ විචාරකයෙකු වූ ලියෝතාර් තම Postmodern Condition නමැති කෘතියෙන් දරපු උත්සාහය. නමුත්, කාන්තා ස්වාධීනත්වය සම්බන්ධයෙන් මුළු ලෝකයම පැත්තකින් තිබ්බත් හින්දී සාහිත්‍යයෙහි මෙය 40 දශකයේ සිටම අඩු-වැඩි වශයෙන් දකින්නට ලැබෙන විවාදයක්.

මහාදේවී වර්මා කිව්දියගේ ප්‍රසිද්ධ කෘතිය 'ශ්රී-බලා කී කඩියා' (ක්‍රියාදාමයේ පුරුක්) 1935 වසර ආසන්නයේ ඇය විසින් ලියන ලද ලිපි එකතුවක්, මෙය පොතක් ලෙස ප්‍රකාශයට පත් වුණේ 1942දීයි. එයින් කියැවෙන්නේ, හින්දී සාහිත්‍යයේ මෙන්ම ඉන්දියාවේ කාන්තාවන්ගේ ස්වාධීනත්වය පිළිබඳ ප්‍රශ්නය, රටේ ස්වාධීනත්වය පිළිබඳ ප්‍රශ්නයත් සමග සම්බන්ධ වී තිබුණු ආකාරයයි. ඉන් පස්සේ ඔබට දැක ගන්නට පුළුවන් මෙන්ම මේ වැදගත් කාරණය. ඒ කියන්නේ, හින්දී සාහිත්‍යයෙහි කාන්තා ස්වාධීනත්වය සම්බන්ධයෙන් වන සාහිත්‍යයට ලැබෙන ඉහළ බලපෑමක් ලැබෙන්නේ කාන්තාවන්ගේ නිර්මාණශීලීත්වයෙනුයි. හින්දී සාහිත්‍යයෙහි කාන්තාවන්ගේ නිර්මාණශීලීත්වය පිළිබඳ ඉතිහාසය-ප්‍රමාණාත්මකව අල්ප වුවත්- ඇත්තෙන්ම සෑහෙන පැරණියි. එහෙත්, එහි වඩාත් විධිමත් ආරම්භයක් දක්නට ලැබෙන්නේ නව කවිය, නව කෙටිකතාව යන සාහිත්‍ය ධාරාවන්ගේ ආගමනයත් සමගයි.

දලින් හෙවත් පීඩිත සාහිත්‍යය ගැන කියනවා නම්, හින්දි සාහිත්‍යයට මෙය පැමිණෙන්නේ තරමක් පසුකාලීනවයි. එහෙත්, ස්ථිර ස්වරූපයකින් වගේම සාහිත්‍යාංගයක් ලෙස මරාඨී භාෂාවට පීඩිත සාහිත්‍යය එකතු වෙන්නේ පශ්චාත් නූතනවාදයට බොහෝ කලකට පෙරයි. හින්දියේ පීඩිත සාහිත්‍යය ගැන ලියන ලේඛකයන්ට පශ්චාත් නූතනවාදයෙන් යම් බලපෑමක් ලැබී ඇත්ද, මරාඨී භාෂාවේ පීඩිත සාහිත්‍යයෙන් ඔවුන්ට ලැබී ඇති බලපෑම ඒ සියල්ලටම වඩා වැඩියි. අපි දැන් සලකා බලමු, සමාජයේ කේන්ද්‍රගත පුද්ගලයන්ට එරෙහි සමාජාන්තික පුද්ගලයන්ගේ අරගලය. මෙය ඇත්තෙන්ම විසිවෙනි සියවසේ දෙවැනි හෝ තෙවැනි දශකයන්හි සාකච්ඡාවට ලක් වූවක්. ඩබ්ලිව්. බී. යේට්ස්ගේ කවියක එන 'Centre cannot hold' 'මධ්‍යය, එය වට කර ඇති දෑ රඳවා ගෙන සිටින්නට අපොහොසත්ය' යන්නෙන් මේ කාරණය පැහැදිලියි.

සමාජයේ කේන්ද්‍රගත පුද්ගලයන්ට එරෙහි සමාජාන්තික පුද්ගලයන්ගේ අරගලය පිළිබඳ විවාදය පශ්චාත් නූතනවාදී විචාරයේත්, නිර්මාණශීලීත්වයෙන් දකින්නට තිබුණා. ඒ නිසාම පශ්චාත් නූතනවාදය නිසා කාන්තාවන්ගේ ස්වාධීනත්වය, පීඩිත සාහිත්‍යය හෙවත් මධ්‍යය හා කෙළවරවල් පිළිබඳ විවාදයන් ආරම්භ වුණා යැයි කීම මට දැනෙන හැටියට නිවැරදි නැහැ. එකක් කිව යුතුයි, පශ්චාත් නූතනවාදී වින්තනයෙන් ඉහත කී මේ ප්‍රශ්නවලට කිසියම් උදව්වක් ලැබුණා. මක්නිසාද යත්, මේ ගැටලු සියල්ලම බොහෝ කාලයකට පෙර සිටම විවාදාපන්න විෂයයන් වෙලා තිබුණා නිසා. පශ්චාත් නූතනවාදය මේ සියල්ලෙහි වැදගත්කම නව ස්වරූපයකින් තහවුරු කරන්නට උදව් වුණා. 'පුද්ගල ස්වායත්තතාව' හෙවත් පුද්ගල නිදහස, ජන කණ්ඩායම්වල ස්වතන්ත්‍රතාව, සමාජාන්තික පුද්ගලයන්ගේ ශක්තිය ගැන ඔවුන්ට අවබෝධ වීම ආදිය පශ්චාත් නූතනවාදයේ උදව්වෙන් වඩාත් හොඳින් තේරුම් කර දෙනු ලැබුවා. ඒ නිසා මා කියන්නේ මේ සියලුම විවාදයන් පැරණියි. නමුත් පශ්චාත් නූතනවාදය මේ විවාදයන් සියල්ලට නව පන්තරයක් ලබා දීම සඳහා උදව් කළා. මහාචාර්ය දේවෙන්ද්‍ර චෝබේ: මාක්ස්වාදී වින්තනය පදනම් වූණේ ආර්ථික විශ්ලේෂණයක් මතයි. නමුත් පශ්චාත් නූතනවාදය ආර්ථික පක්ෂය කෙරෙහි උදාසීන බවක් පෙන්නුම් කරනවා. ආර්ථික පක්ෂය කෙරෙහි උදාසීන භාවයක් දැක්වීම නිසා පශ්චාත් නූතනවාදය විවේචනයට ලක් කිරීමට මාක්ස්වාදී විචාරකයන් පෙළඹී ඇතැයි කීම සත්‍යයක් නොවෙයිද?

මහාචාර්ය පාණ්ඩේස්: කාරණය හරි. බලන්න, පශ්චාත් නූතනවාදය ඇත්තෙන්ම සමාජීය ව්‍යුහයට වැදගත්කමක් දෙන්නේ නැහැ. ඒ හින්දම වර්ගයන්ට වැදගත්කමක් දෙන්නේ නැහැ. මට දැනෙන හැටියට පශ්චාත් නූතනවාදය තුළම අන්තර් විරෝධයක්/විසංවාදයක් දකින්නට පුළුවන්. ඔබට පුළුවන් උදේ සිට හැන්දෑ වෙනතුරු 'සමාජාන්තික පුද්ගලයන්' ගැන කතා කරන්න, ඒත් 'නිර්ධන පන්තිය' ගැන කතාව ආ සැණින් නහය හකුළුවා ගන්න පටන් ගන්නව. ධනවාදී ක්‍රමයේදී සමාජාන්තිකයන් වෙන්නේ නිර්ධන පන්තියයි. නමුත් මාක්ස්වාදීන් පශ්චාත් නූතනවාදය විවේචනයට ලක් කළේ, පශ්චාත් නූතනවාදීන් සමාජයීය, දේශපාලනික මතවාද, ගැටුම් සහ කිසියම් වූ ආකාරයක 'මිදීමක්/විමුක්තියක්' ලබා ගැනීමේ උත්සාහයට කිසිදු වැදගත්කමක් දෙමින් නොවෙයි. ඔවුන් වැඩි වශයෙන්ම කරන්නේ ඉතාම තදබල මතවාදයන්, අදහස් හැටියට පිළිගැනීම පමණයි, විවාද මට්ටමින් ඒවා පිළිගැනීම පමණයි. ඒවා සමාජයීය මට්ටමේදී අනිවාර්යයෙන්ම භාවිතයට ගත යුතු දේවල් වූවත්, ඔවුන් එය පිළිගන්නේ නැහැ. මට මේ අවස්ථාවේදී මතක් වෙන්නේ අමෙරිකානුවකු වන චෝල්ටර් බෙන්ජමින් කියපු කතාවක්, 'ධනවාදය සහ නිර්ධන පන්තිය අතර සටන පවතින්නේ විචාරකයන්ගේ මනස තුළ නොව, සමාජය තුළය.'

සමාජය තුළ පවතින මේ සටන, කිසිදු ආකාරයකින් පශ්චාත් නූතනවාදීන්ගේ පිළිගැනීමට ලක්වෙන්නේ නැහැ. මට මෙහිදී මතක් වෙන්නේ ෆ්‍රැංකෝ කියපු දෙයක්, 'එක්තරා අවස්ථාවකදී අපි හැම කෙනෙක්ම අභ්‍යන්තරික අරගලයකට මැදිවන්නෙමු' යන්න. මනස තුළ සිදු වන අරගලය පශ්චාත් නූතනවාදීන් පිළිගන්නා අතර, සමාජය තුළ මේ අරගලය පැවතීම සහ එය තීරණාත්මක තත්වයකට ළඟා වීම ආදිය ඔවුන්ට කිසිදු වැදගත්කමක් නැති දේවල් පමණයි. බොහෝ කලකට පෙර හින්දි සාහිත්‍යකරුවකු වන ජයශංකර් ප්‍රසාද් 'කාමායනී' කාව්‍යයෙහිදී මෙය කියා තිබෙනවා:

දේවෝ කී විජය් දානවෝ කී
භාරෝ කා හෝකා යුද්ධ රහා
සංසර්ෂ් සදා උර් අන්තර් මේ
ජීවිත් යහ නිත්‍ය විරුද්ධ රහා

දෙවියන්ට ලැබුණි ජය අසුරයන් පරදවා
පැවතුණිය යුද්ධය පැරදුණුවුන් අතර
ගැටුම සදානනිකය හදවත තුළ
නිරතුරුව ජීවත්වන එනිනෙකට විරුද්ධව

මෙහි තේරුමට අනුව මනුෂ්‍යයන්ගේ චින්තනය තුළ හොඳ-නරක තත්ත්වයන්-දෙවියන් හා අසුරයන් ලෙස හැඳින්වෙන- පිළිබඳ එකිනෙක අතර අරගලයක් දිගින් දිගටම පවතිනවා. ජයශංකර් ප්‍රසාද්ගේ මේ කියමනට අවුරුදු 50කට -60කට පස්සේ ඉතා නවීන කාරණයක් ලෙස ෆ්‍රැකෝ මෙයම කියනවා. මාක්ස්වාදීන් පශ්චාත් නූතනවාදයට විරුද්ධ වන්නේ පශ්චාත් නූතනවාදී මුක්තිය/විමුක්තිය කිසියම් මතයකට හෝ උත්සාහයකට වැදගත්කමක් නොදෙන නිසයි.

පශ්චාත් නූතනවාදීන් මොළයට වහල් වීම ගැන කතා කළත්, සමාජය හා දේශපාලන වහල්කම ගැන කතා කරන්නේ නැහැ. එවැනි වහල් බවකින් මිදීම සඳහා කෙරෙන අරගලයට වැදගත්කමක් දෙන්නේ නැහැ. එනිසා බොහෝ අයගේ අදහස වී තිබෙන්නේ 'පශ්චාත් නූතනවාදය විසින් හැම දෙයක්ම බුද්ධිමය විවාදවලට පමණක් සීමා කොට තබා සටන්කාමී චින්තනයට අංශාගය වැළඳවීමේ උත්සාහයක් දරනු ලැබ ඇති බවයි'. සමාජයේ ඇති ගැටුම් සහ අරගල බුද්ධිමය විවාදවලින් විසඳිය නොහැකියි.

මහාචාර්ය දේවේන්ද්‍ර චෝබේ: පශ්චාත් නූතනවාදීන් 'ශ්‍රමය වැය කිරීම' 'සේවාව' යන නමින් හඳුන්වනවා, මේ ගැන ඔබගේ මතය කුමක්ද?

මහාචාර්ය පාණ්ඩේස්: ප්‍රංශයේ හිටියා ප්‍රසිද්ධ සමාජ විද්‍යාඥයෙක්, මෑතකදී ඔහු මියගියා. ඔහු කිව්වේ 'පාණ්ඩිතාත්මක ශාස්ත්‍රය ග්‍රහණය කිරීමේ තත්ත්වය' පශ්චාත් නූතනවාදයේ දකින්න පුළුවන් කියලයි. එහි අදහස වුණේ, 'ශ්‍රමය වැය කිරීම' යන්නට 'සේවය' යන වචනය භාවිත කිරීමෙන් 'සුරාකෑම' යන අදහස අතුරුදහන් කිරීමයි. 'සුරාකෑම' යන අදහස මතු නොකෙරෙන විට 'සටනක්' ඇති වීමකින් සිදු නොවිය හැකියි. ඒ නිසා මා දිගින් දිගටම කියා සිටින්නේ 'පශ්චාත් නූතනවාදය යනු ඇත්ත වශයෙන්ම ධනවාදයේ වර්තමාන පැවැත්ම ආරක්ෂා කරන්නා වූ විවාර ධාරාවකි' යන්නයි.

මහාචාර්ය දේවේන්ද්‍ර චෝබේ: පශ්චාත් නූතනවාදීන් කියන ආකාරයට නිර්ධන පන්තියක් දැන් සමාජය තුළ නැහැ. ඔවුන් සියලු දෙනා මධ්‍යම පන්තියට ඇතුළත් වෙලා. මේ ගැන ඔබ මොකද කියන්නේ?

මහාචාර්ය පාණ්ඩේස්: මට හිතෙන්නේ 'මෙහෙම වෙන්නේ ඇත්තේ හිතෙන් වෙන්න ඇති'. මොකද, හිතවලදී වෙන දේවල් නවත්තන්න අපිට බැනේ. භාරතය වැනි රටක ලක්ෂ ගණනක් කම්කරුවන් අනාථ වෙලා, දසදසකට වැඩි ගොවියන් ප්‍රමාණයක් සියදිවිනසා ගෙන තියෙනවා. මේ ඔක්කොම තමන්ගේ ජීවිතෙන් නිදහස් වෙලා 'මධ්‍යම පන්තියට' ඇතුළත් වෙලාද? කියල එහෙම කියන අයගෙන් අහන්න ඕනේ. මේ මෝඩ මතය ගැන මං මොනවද කියන්නේ? ඔබ හිතින් ඒ ගොවියන්ගෙන් අහන්න... දැන් ඉතිං කොහොමද ඔබ එහෙම අහන්නේ, ඒ අය දැන් දිවිනසාගෙන ඉවරයි. ඒ අයගේ ගෙවල්-දොරවල්වල අයට නං කියන්න පුළුවන් වෙයි, මරුණු අය මධ්‍යම පන්තියට ඇතුළත් වූණාද! එහෙම නැත්නම් පෙරේතයන්ට එකතු වූණාද! කියල. මේවා පැහැදිලිවම සියල්ලන්ම මුලා කරන ප්‍රකාශයක්. මේවා 'කපටිකම පුරවන ලද ප්‍රකාශ' කියල තමයි හඳුන්වන්න සිදු වන්නේ.

මහාචාර්ය දේවේන්ද්‍ර චෝබේ: හින්දි සාහිත්‍ය විවාරයෙහි නූතනත්වය සහ නූතනවාදය පිළිබඳ සාකච්ඡා කෙරුණා. වර්තමානයේ පශ්චාත් නූතනවාදයේ ආගමනය සාහිත්‍ය සහ සමාජ යථාර්ථයන් සමග කොතරම් පැහෙනවාද?

මහාචාර්ය පාණ්ඩේස්: මම පිළිගන්නවා, වර්තමානයේ හින්දි සාහිත්‍ය විවාරයෙහි පශ්චාත් නූතනවාදය පිළිබඳ සාකච්ඡා වැඩි වශයෙන් සිදු වෙනවා. නමුත් මා දන්න තරමට හින්දියෙහි කිසිදු පශ්චාත් නූතනවාදී විවාරකයෙක් නම් නැහැ. මම එහෙම කියන්නේ සුධීශ් පවෝරී නමැති හින්දි විවාරකයා සිහියට නගා ගනිමින්. එයට එක හේතුවක් වන්නේ, පශ්චාත් නූතනවාදී විවාර උපකරණවලින්ම විවේචනයට ලක් කිරීමේ අවශ්‍යතාව දක්වා පශ්චාත් නූතනවාදී නිර්මාණශීලීත්වය දියුණුවට පත් වී නැති වීමයි. ඒ නිසා මේ සම්පූර්ණ විවාදය දැඩි විවේචනයක් බවට පත්වෙනවා වෙනුවට අදහස් මට්ටමින් පවතින බවයි පෙනෙන්නේ. ඒත්, නූතනත්වය සහ නූතනවාදය හා සම්බන්ධ විවාදය ගැඹුරු මට්ටමේ විවේචනාත්මක විවාදයක්. මන්ද යත්, නූතන නිර්මාණශීලීත්වය

සහ නූතනවාදී නිර්මාණශීලීත්වය දියුණු වීමත් සමගම නූතන සහ නූතනවාදී විවේචනයක් දියුණු වුණා. හින්දියෙහි මේ කෘෂිකර්ම හා සම්බන්ධ ඉතිහාසය බොහෝම ඇතට දිවෙන්නක්. හින්දියේ ආරම්භක සාහිත්‍ය විචාරකයකු වන රාම්චන්ද්‍ර ශුක්ලගේ පටන් වර්තමානයේ නාම්චර් සිංහ් දක්වා මේ තත්ත්වය දකින්න පුළුවන්.

දැන් බලන්න, නූතනත්වය ගැන කතා කරන කොට, මාක්ස්වාදයක් නූතනත්වයේම තවත් ස්වරූපයක් හැටියටයි මට පෙනෙන්නේ. මාක්ස්වාදීන් නූතනවාදයට එරෙහිව කටයුතු කළත්, නූතන සහ නූතනවාදය යන කරුණු දෙක වෙන් කොට ගැනීම අවශ්‍යයි. ඒ නිසා මම මාක්ස්වාදය නූතන විචාරධාරාවන් අතර නියතව, හැබැයි නූතනවාදය එයින් වෙන් කොට තබනවා. යම් නිර්මාණශීලීත්වයක් නූතනත්වය සහ නූතනවාදය සමග හින්දියෙහි දියුණු වුණාද, එවැනි නිර්මාණශීලීත්වයක් සහ විවේචනයක් තවමත් පශ්චාත් නූතනවාදයෙන් ප්‍රේරණයක් ලබා දියුණුවට පත් වූ බවක් හින්දී සාහිත්‍යයෙහි දකින්නට නැහැ.

මහාචාර්ය දේවේන්ද්‍ර චෝබේ: ඔබතුමා එක්තරා සම්මුඛ සාකච්ඡාවකදී පැවසුවා 'විවේචකයෙකුට කිසියම් වාදයක් උදව් ලබා දෙන්නේ, යම් තරමක් දුරට නිර්මාණයක අර්ථවත් භාවය හා එහි සාර්ථකත්වය තේරුම් ගැනීමට සහය ලැබෙන තුරු පමණක්ය' කියලා. පශ්චාත් නූතනවාදී සන්දර්භයට අනුව මෙය කොතෙක් දුරට සත්‍යද?

මහාචාර්ය පාණ්ඩේය: පශ්චාත් නූතනවාදී සන්දර්භයට අනුව මෙය හඳුන්වන්න හැකි වන්නේ, 'නුළුගේ පාවී යන අදහස් අල්ලාගෙන තමන්ගේ ජීවනෝපාය සලසා ගැනීමට කරන උත්සාහයක්' කියලයි. මාක්ස්වාදයෙන් නැතිනම් මාක්ස්වාදී විචාර දෘෂ්ටියෙන් ඔබට පුළුවන් පැරණි සාහිත්‍යය වුවත් විචාරයට ලක් කරන්න. බොහෝ දෙනා කාලිදාසගෙන් ආරම්භ කොට හක්ති යුගය පසු කරමින් ඡායාවාදී හෙවත් රොමැන්ටික් යුගය දක්වා සාහිත්‍යය මාක්ස්වාදී දෘෂ්ටි කෝණයට අනුව විචාරයට ලක් කොට තිබෙනවා. මාක්ස්වාදී දෘෂ්ටි කෝණයට අනුව මාක්ස්වාදී නොවන නිර්මාණ විචාරයට ලක් කිරීමේ යම් ආකාර වූ හැකියාවක් පවතිනවාද, එමෙන්ම, පශ්චාත් නූතනවාදී දෘෂ්ටියෙන් පශ්චාත් නූතනවාදී නොවන නිර්මාණ සහ පැරණි නිර්මාණ විචාරයට ලක් කිරීමේ හැකියාවක්ද පවතිනවා. නමුත් මෙය සාර්ථක වෙන්න නම්, මූලිකම පශ්චාත් නූතනවාදයේ විධිමත් අර්ථවචනාත්මකත්වයක් තහවුරු විය යුතුයි. මගේ කතාසලලට හේතු වන කරුණක් නම්, තවමත් හින්දී සාහිත්‍යයෙහි පශ්චාත් නූතනවාදය හා සම්බන්ධ විධිමත් අර්ථවචනාත්මක ඉපදී ඇති බවක් දක්නට නොමැති වීමයි.

සාහිත්‍යයක සන්දර්භයේදී පශ්චාත් නූතනවාදය තහවුරු කරන කරුණක් නම් 'ශාස්ත්‍රීය' හා 'ජන' යන්න අතර කිසිදු වෙනසක් නැති බවයි. නූතන හින්දී කවියෙකු වන නාගාර්ජුන්* විසින් ලියන ලද 'මන්ත්‍ර' නම් කවියේ මෙය දකින්නට පුළුවන්. නාගාර්ජුන් 'ජන' හා 'ශාස්ත්‍රීය' යන උභය තත්ත්වයන් එකිනෙක සම්බන්ධ කරන්නට ඉතාමත් සාර්ථක උත්සාහයක් දරා තිබෙනවා. මෙම උත්සාහය හරහා ඔහු අතිශය කියුණු දේශපාලන අර්ථයක් සහිත 'මන්ත්‍ර' නම් කාව්‍යය ලිව්වා. පශ්චාත් නූතනවාදයේ අභ්‍යන්තරයෙහි ඇති 'ශාස්ත්‍රීය' හා 'ජන' යන්නෙහි ද්වන්ද්වය සහ මේ උභය පාර්ශවයන්ගේ ඒකමතියෙහි ඇති සංකීර්ණත්වය කෙතෙකුට තේරුම් ගැනීමට හැකි නම්, ඔහු නාගාර්ජුන්ගේ මේ කාව්‍යය නිවැරදි ලෙස විචාරයට ලක් කරාවි. නමුත්, අධ්‍යයනයේ පහසුව සඳහා පශ්චාත් නූතනවාදය වාග් රූපීයක් (an idiom) ලෙස ග්‍රහණය කර ගැනීමෙන් පමණක් හින්දී විචාර කලාවට යහපතක් වන්නේ නම් නැහැ.

මහාචාර්ය දේවේන්ද්‍ර චෝබේ: එක්තරා කාලයක දී මාක්ස්වාදී විචාරධාරාව හින්දී සාහිත්‍යයට යායුතු දිශාව පෙන්නුම් වූවා පමණක් නොව එහි තත්ත්වය වෙනස් කිරීමෙහිලා අතිශය වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටු කළා. ඔබතුමා හිතනවාද පශ්චාත් නූතනවාදය එවැනි කාර්යභාරයක් ඉටු කරාවි කියා?

මහාචාර්ය පාණ්ඩේය: මාක්ස්වාදී විචාරධාරාව හින්දී විචාරයේ හා හින්දී සාහිත්‍යයේ ගමන් මග වෙනස් කිරීමෙහිලා අතිශය වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටු කළා. එයට හේතු වූ කාරණයක් තමයි මාක්ස්වාදී විචාරධාරාව සාහිත්‍යයක දෘෂ්ටි කෝණයකින් පමණක් සමන්විත නොවීම. එය සාහිත්‍යයක දෘෂ්ටි කෝණයකින් වගේම සමාජය, සංස්කෘතික හා දේශපාලනික දෘෂ්ටි කෝණවලින් ද සමන්විත වූවක්. මෙවැනි පුළුල් දෘෂ්ටියක් සහිතව මාක්ස්වාදී විචාරධාරාව හින්දී සාහිත්‍යයට අත පොවා එහි ගමන් මග වෙනස් කිරීමට යම් කාර්ය භාරයක් ඉටු කළා. එහෙත්, පශ්චාත් නූතනවාදය මෙවැනි ඒකාග්‍රතාවක් ඇති කර ගැනීම පිළිගන්නේ නැහැ. තවත් කාරණයක් නම් මාක්ස්වාදී විචාර දෘෂ්ටියේ විකාසනය භාරතයේ සිදු වූයේ ජන අරගල හා සම්බන්ධ දීර්ඝ අතීතයක් ඇති සම්ප්‍රදායක් සමග ඒකාත්මීය වීමෙනුයි. එවැනිම වූ නිර්මාණශීලීත්වයක විකාසනයක්ද සිදු වුණා. හින්දියෙහි

තවමත් පශ්චාත් නූතනවාදී නිර්මාණශීලීත්වයක් විකාසනය වෙලා නැහැ. මා කලින් කී නාගාර්ජුන් කවියාගේ 'මන්ත්‍ර' නමැති කවිය රචනා කරද්දී ඔහු කිසියම් පශ්චාත් නූතනවාදයක් ගැන හිතන්නට නැතිව ඇති. පශ්චාත් නූතනවාදය යන්න කුමක්දැයි ඔහු දැන සිටියේ නැහැ.

මා දන්නා තරමට හින්දියේ සිටින එකම පශ්චාත් නූතනවාදී නිර්මාණකරුවා වන්නේ හින්දී නවකතාකරුවකු වන මනෝහර් ශාමි ජෝශියයි. ඔහු තමන්ගේ නවකතා පශ්චාත් නූතනවාදී නිර්මාණ ලෙස පිළිගන්නව. ඇත්ත වශයෙන්ම, පශ්චාත් නූතනවාදී විචාර ධාරාවක් නියමාකාරයෙන් ස්ථාපිත වූ අවස්ථාවකදී, පශ්චාත් නූතනවාදී නිර්මාණශීලීත්වයක විකාසනයක් සිදු විය හැකි බව මම විශ්වාස කරනව. සාරාංශ වශයෙන් කියතොත්, පශ්චාත් නූතනවාදී විචාර දෘෂ්ටියට එක්තරා ආකාරයක වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටු කරන්නට හැකිවේවි. එයට කෙදිනකවත් මාක්ස්වාදී විචාරධාරාවට ලැබුණු ස්ථානය නොලැබුණත්, එයට වෙනත් ආකාරයක කාර්යභාරයක් ඉටු කිරීමේ හැකියාව පවතින්නේ, පළමුව, පශ්චාත් නූතනවාදයේ ශක්තිය සහ එහි සීමාවන් පිළිබඳ පැහැදිලි අවබෝධයක් පැවතීම, දෙවැනුව, පශ්චාත් නූතනවාදී නිර්මාණශීලීත්වයක් විකාසනය වීම සහ තෙවැනිව, මේ කොටස් දෙක අතර ද්වන්ද්වාත්මක සම්බන්ධයක් නිර්මාණය වීම යන කරුණු සම්පූර්ණ වුවහොත් පමණයි.

* නාගාර්ජුන් ඉන්දියාවේ සිට පැමිණ පැලියගොඩ විද්‍යාලංකාර පිරිවෙතෙහි දී බෞද්ධ භික්ෂුවක් ලෙස පැවිදිව බෞද්ධ අධ්‍යාපනය ලැබුවෙකි. ඔහු හින්දී සාහිත්‍යයෙහි ශ්‍රේණි නිර්මාණකරුවෙකු ලෙස පිළිගැනේ.